

Η ΕΚΓΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ*

Γιώργος Ν. Γαλάνης**

Διδάκτωρ Φιλοσοφίας

Με το σύντομο αυτό άρθρο γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης και ερμηνείας διαφόρων βασικών παραμέτρων που σχετίζονται άμεσα με την εγκληματικότητα αυτής της ομάδας, λαμβάνοντας υπόψη τα ευρήματα της νέας διεθνούς επιστημονικής έρευνας, καθώς επίσης και τα ελληνικά στατιστικά δεδομένα που σχετίζονται με το θέμα.

Κάτω από γεροντολογική¹ εγκληματικότητα η εγκληματολογία συνοψίζει τις αξιόποινες πράξεις γερόντων. Ίσως είναι σκοπιμότερο να αντικαταστήσουμε τον όρο της γεροντολογικής εγκληματικότητας με αυτόν της εγκληματικότητας ατόμων προχωρημένης ηλικίας², γιατί το γήρας είναι μια βιολογική εξέλιξη με μεγάλες οντολογικές διαφοροποιήσεις.

Ο Erich Fromm σε μια συνέντευξή του στα 79 του χρόνια απάντησε σε ερώτηση σχετική με την ηλικία του: “Αισθάνομαι σαν σαραντάχρονος με μια ανίατη ασθένεια³”, εκφράζοντας έτσι την διαφοροποίηση μεταξύ της αυτοαντίληψης και της αντίληψης τρίτων για την ηλικία και επιπλέον χρησιμοποιώντας την ασθένεια σαν συνώνυμο του “γήρατος”, της “αδυναμίας” και όχι την χρονολογική του ηλικία. Αλλωστε και ο λαός μας λέει σοφά “οτι είναι κανείς τόσο ηλικιωμένος, όσο νοιώθει ότι είναι”.

Η παράμετρος χρόνος, δεν προσδιορίζει καθοριστικά το γήρας και το ηλικιακό γήρας παραμερίζεται και αντικαθίσταται με το “κοινωνικό γήρας”.

Τι σημαίνει όμως “γήρας;” Πώς μπορεί να περιγράψει κανείς αυτό το τελευταίο εξελικτικό στάδιο της ζωής των ανθρώπων; Δεν υπάρχει μια γενική απάντηση στο ερώτημα. Το πώς όμως, αντιμετωπίζεται η διαδικασία αυτή από το άτομο, εξαρτάται από μία σειρά παραγόντων που επηρεάζουν τη ζωή του από την παιδική ηλικία ακόμη.

* Το κείμενο αυτό αποτελεί ανακοίνωση στο 1ο Πανελλήνιο Γεροντολογικό Γηριατρικό συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας με διεθνή συμμετοχή που έγινε στην Αθήνα στις 8-9 Δεκεμβρίου 1989. Περίληψη της εργασίας αυτής περιέχεται στο πρόγραμμα και τις περιλήψεις ανακοινώσεις του Συνεδρίου, σελ. 509, Αριθ. ανακοίνωσης 47.

** Ο Γιώργος Νικ. Γαλάνης είναι Διδάκτωρ Φιλοσοφίας (Dr. Phil.) του Πανεπιστημίου Αμβούργου Πτυχιούχος Ψυχολόγος (Diplom Psychologe) και Πτυχιούχος Εγκληματολόγος (Diplom Kriminologe) του ιδίου Πανεπιστημίου. Ειδικός Επιστήμονας του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και Ερευνητής του Κέντρου Ψυχικής Υγιεινής.

Στο Ψυχολογικό Ινστιτούτο της Βόννης έγινε ανάλυση 2.500 βιογραφιών, ατόμων που γεννήθηκαν από το 1890 ως το 1935⁴. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας βασικοί παράγοντες είναι οι εξής⁵:

1. Ο βιολογικός: Η νοσηρότητα π.χ. επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο ζωής και τα μελλοντικά σχέδια του ηλικιωμένου.
2. Ο κοινωνικός: Η στάση της κοινωνίας επηρεάζει σημαντικά τη στάση ζωής ατόμων προχωρημένης ηλικίας.
3. Ο οικονομικός: Η οικονομική κατάσταση επηρεάζει σημαντικά τη διατήρηση κοινωνικών επαφών και ενδιαφερόντων.
4. Ο Εποχιακός ή Ιστορικός παράγοντας: Σε τι εποχή γεννήθηκαν και μεγάλωσαν⁶ π.χ. περίοδοι πολέμων, πείνας, στέρσης κ.λ.π. π.χ. γυναίκες σε εμπόλεμη κατάσταση όπως 2ος παγκόσμιος ή εμφύλιος πόλεμος ανεβαίνουν κοινωνικά γιατί είναι ανάγκη να προσφέρουν παραγωγικά αλλά και κοινωνικά.

Κατόπιν σε εποχές ανεργίας μένουν πρώτες χωρίς εργασία ή επιστρέφουν σπίτι για την οικογένεια και στερούνται της κοινωνικής αναγνώρισης και ανεξαρτησίας, ιδιότητες πολύ σημαντικές για την αντιμετώπιση της διαδικασίας του γήρατος.

5. Ο Οικολογικός Παράγοντας: Το περιβάλλον έχει μεγάλη σημασία για τον ηλικιωμένο τόσο, όσο και για την ανάπτυξη ενός παιδιού.

Πέρα όμως από τους παράγοντες που επηρεάζουν την ζωή, σημαντικό ρόλο παίζει και ο τρόπος ζωής για την αντιμετώπιση της διαδικασίας του γήρατος.

Στις αρχές του '60 παρουσιάσθηκε στις ΗΠΑ η θεωρία της παραίτησης, ηρεμίας ή της "κουνιστής καρέκλας" για ευτυχισμένα γηρατειά⁷. Σ' αυτή τη θεωρία αντιπαρατίθεται η θεωρία της ενεργητικότητας⁸ που στηρίζεται σε διεθνείς έρευνες και συμπερασματικά υποστηρίζει ότι ευτυχισμένος γερνάει εκείνος που συνεχίζει να είναι κοινωνικά ενσωματωμένος, είναι ενεργός και ξέρει ότι συνεχίζει να είναι χρήσιμος και "μακροβιώνει όποιος έχει κοινωνική αναγνώριση, αθλείται, τρώει λίγο και δεν καπνίζει"⁹.

Κοινωνιολογικά "γηράσκω" σημαίνει πάνω απ' όλα, μετάβαση σε ένα άλλο κοινωνικό status. Οι εξωτερικές αλλαγές (συνταξιοδότηση, απομάκρυνση από την παραγωγική διαδικασία, μείωση εισοδήματος, περισσότερος ελεύθερος χρόνος και συχνά ηρεμία) απαιτούν νέες μορφές συμπεριφοράς, που αποκτώνται μέσα από μια διαδικασία "τέταρτης κοινωνικοποίησης".

Εκφραση του κοινωνικού γήρατος είναι σήμερα στις περισσότερες χώρες το όριο ηλικίας κανονικής συνταξιοδότησης το οποίο κυμαίνεται μεταξύ του 60 και 65 έτους ηλικίας και αποτελεί έτσι γενικό δείκτη γήρατος και κατ' επακόλουθο δείκτη για τον προσδιορισμό της εγκληματικότητας της προχωρημένης ηλικίας¹⁰.

Ετσι τόσο η στατιστική Εγκληματικότητας άλλων χωρών, όσο και της χώρας μας, συνοψίζουν αυτή την ομάδα ηλικίας στην κατηγορία "60 ετών και άνω". Στο Ποινικό Δίκαιο, σχεδόν

διεθνώς, καθορίζεται η ηλικία σύμφωνα με τη οποία ένας δράστης χαρακτηρίζεται, παιδί, έφηβος ή ενήλικας όχι όμως προχωρημένης ηλικίας με αποτέλεσμα να στερείται μιας νομοθετικά κατοχυρωμένης ειδικής μεταχείρισης¹¹.

Ο Exner¹² το 1949 χαρακτήρισε τη γεροντική εγκληματικότητα σαν “εγκληματικότητα της αδυναμίας¹³”, θέλοντας να εκφράσει το ψυχοσωματικό γήρας, τη μείωση της σωματικής δύναμης, της σεξουαλικότητας¹⁴, και της δυναμικής του εγκεφάλου και να καταδείξει, ότι όλα αυτά εμποδίζουν τη διάπραξη μιας σειράς αξιόποινων πράξεων.

Χωρίς αμφιβολία όλα αυτά αποτελούν αναχαιπιστικό παράγοντα, όμως δεν στερούνται διεξόδων: π.χ. από τον κλέφτη γίνεται ο υποκινητής κλεφτών ή κλεπαποδοχέας, η επιθετική σωματική βλάβη γίνεται λεκτική προσβολή, από τον βιασμό, η παιδοφιλία¹⁵ κ.λ.π.

Γενικά η εγκληματικότητα της προχωρημένης ηλικίας δεν απασχόλησε ιδιαίτερα την έρευνα γι’ αυτό είναι δύσκολο να υποστηριχθούν θέσεις χωρίς συγκεκριμένες έρευνες.

Προσωρινά περιοριζόμαστε στην ανάλυση της εξέλιξης της γεροντολογικής εγκληματικότητας, του παισιαστικού της χαρακτήρα και των χαρακτηριστικών του δράστη χρησιμοποιώντας τη στατιστική της Δικαιοσύνης παρ’ όλες τις αδυναμίες της και κυρίως της πιθανότητας ύπαρξης “υψηλών σκοτεινών πεδίων”.

Κοινό χαρακτηριστικό της εγκληματικότητας σ’ όλες σχεδόν τις κοινωνίες είναι ότι φθάνει τα μέγιστα όρια κατά τη διάρκεια της εφηβείας και μειώνεται με την αύξηση της ηλικίας. Στην Ελλάδα το ποσοστό της εγκληματικότητας της ηλικίας 60 ετών και άνω, σε σχέση με την γενική εγκληματικότητα κυμαίνεται από το έτος 1979 ως και το 1985 από 5,1% ως 5,8% το χρόνο¹⁶.

Ο πιο κάτω πίνακας, δίνει αναλυτικά τα σχετικά στοιχεία. Το μικρό ποσοστό εγκληματικότητας της “τρίτης ηλικίας” παραδοσιακά ερμηνεύεται σαν αποτέλεσμα της μείωσης της δύναμης, της ενεργητικότητας και κατά συνέπεια της εγκληματικότητας.

Η ερμηνεία αυτή είναι πολύ απλοποιημένη, γιατί δεν εξετάζονται παράγοντες κοινωνικοί που επηρεάζουν την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και που ξαφνικά δεν υπάρχουν για την προχωρημένη ηλικία, όπως η απομάκρυνση από την εργασία, η σταδιακή κοινωνική απομόνωση, και παραπέρα ο ισχυρός κοινωνικός έλεγχος, η κατ’ ουσίαν κηδεμονία του ηλικιωμένου από την οικογένεια ή τους οίκους ευγηρίας.

Επιπλέον, πολλές φορές δεν διώκονται εντατικά ηλικιωμένοι για αδικήματα όπως π.χ. κλοπές κ.λ.π. Εάν υπάρχει μια τάση να θεωρείται η εγκληματικότητα των ηλικιωμένων σαν ψυχιατρικό πρόβλημα αυτό δεν έχει αποδειχθεί με έρευνα. Γεγονός είναι όμως, ότι τα Όργανα Διώξης είναι περισσότερο εξειδικευμένα στα αδικήματα νεολαίων, με αποτέλεσμα η εγκληματικότητα των νέων να αποτελεί “κοινωνικό πρόβλημα”, ενώ αυτή των ηλικιωμένων να μην είναι “κοινωνικό πρόβλημα”¹⁷ και φυσικά να μην τυχαίνει ειδικής μεταχείρισης ή ειδικής νομοθεσίας.

Πίνακας:
Καταδικασθέντες ηλικίας 60 ετών και άνω κατά τα έτη 1979-1985.

Ετος Ηλικία	1979			1980			1981		
	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ
60 ετών και άνω	6.893	5,7	81	78	5,8	82	7.593	5,5	87
Σύνολο καταδικασθέντων	120.281	100,0	1.406	122.828	100,0	1.421	137.577	100,0	1.575

Ετος Ηλικίας	1982			1983			1984			1985		
	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ	A	B	Γ
60 ετών και άνω	7.178	5,1	81	6.154	5,1*	69	5.909	5,2	66	5.743	5,3	63
Σύνολο καταδικασθέντων	139.433	100,0	1.574	120.991	100,0	1.365	113.988	100,0	1.276	108.011	100,0	1.201

όπου: Α= Απόλυτος Αριθμός Β= Επί 100 καταδικασθέντων, Γ= Επί 100.000 κατοίκων.

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος

Στατιστική της Δικαιοσύνης Έτους 1983, 1984, 1985, Σελ. 47

* Εδώ η ΕΣΥΕ αναφέρει ποσοστό 0,7. Πρόκειται προφανώς περί λάθους. Μετά από δικούς μας υπολογισμούς πρέπει να είναι 5,1.

Στη διάρθρωση της εγκληματικότητας της προχωρημένης ηλικίας ξεχωρίζει κανείς συνηθισμένα και εξειδικευμένα για την ηλικία αδικήματα. Μεγάλο ποσοστό κατέχουν π.χ. στη Δυτική Γερμανία τα τροχαία αδικήματα 40% αλλά σημαντική αύξηση έχουν και οι κλοπές 25% που βρίσκονται πάνω από το ποσοστό των άλλων ηλικιών.

Ιδιαίτερα οι γυναίκες πέφτουν στο αδίκημα της κλοπής σε εμπορικά καταστήματα¹⁸. Εδώ πρέπει να πούμε ότι δεν υπάρχουν εξειδικευμένα χαρακτηριστικά (τυπικά) αδικήματα για την ηλικία αυτή¹⁹. Για τους δράστες προχωρημένης ηλικίας δεν υπάρχουν, πέρα από ιατροψυχικές έρευνες άλλες ειδικές μελέτες.

Μερικές ακόμη διαπιστώσεις:

- Λείπουν παντελώς μελέτες σκοτεινών πεδίων (αυτοομολογούμενα μη αποκαλυφθέντα αδικήματα) με συνέπεια τα ευρήματα από καταδικασθέντες της ηλικίας αυτής να είναι περιορισμένης εμβέλειας και να ερμηνεύονται με επιφύλαξη.
- Η πλειοψηφία των δραστών στην ηλικία αυτή ενεργεί μεμονωμένα και όχι συλλογικά.
- Τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα υποαντιπροσωπεύονται σε αντίθεση με την εγκληματικότητα των ομάδων των νεωτέρων ετών. Αυτό ίσως σχετίζεται και με το γεγονός ότι, οι περισσότεροι της ομάδας αυτής, έχουν δικούς τους οικονομικούς πόρους και ζουν με την οικογένεια.
- Επειδή σπάνια εξετάζονται ψυχιατρικά, είναι δύσκολο να διαπιστωθεί αν υπάρχει αντιπροσωπευτικότητα μεταξύ ψυχοπαθολογικών παραγόντων και εγκληματικότητας.

- Τα Δικαστήρια κλείνουν πιο εύκολα τις υποθέσεις με δράστες άτομα αυτής της ηλικίας γιατί τις περισσότερες φορές πρόκειται για μικράς σημασίας αδικήματα.
- Πολύ σπάνια βρίσκονται άτομα της ομάδας αυτής που έχουν καταδικασθεί προηγουμένως και επομένως σπάνια η ποινή των Δικαστηρίων είναι στερητική της ελευθερίας²⁰.

Και κλείνοντας, θα ήθελα να τονίσω ότι το Ποινικό Δικαστήριο τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες (π.χ. Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας) δεν είναι υποχρεωμένο να λάβει υπόψη την ηλικία του υπερήλικα σαν ελαφρυντικό για την απονομή της Δικαιοσύνης, κάτι παρόμοιο δηλαδή με το Δίκαιο των ανηλίκων.

Η φυλάκιση όμως προχωρημένης ηλικίας ατόμων δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα τα οποία παραμένουν άλυτα. Ενώ μερικοί απαιτούν μια ιδιαίτερη μεταχείριση των δραστών της ηλικίας αυτής με ειδική νομοθεσία και την απαίτηση για υποχρεωτική ψυχιατρική γνωμάτευση και την δημιουργία μιας υπηρεσίας “Βοηθών Γερόντων” άλλοι υποστηρίζουν ότι η εφαρμογή της υπάρχουσας Νομοθεσίας αρκεί. Σχετικές έρευνες για αυτό δεν υπάρχουν, αλλά γνωστά περιστατικά μάλλον το αντίθετο επιβεβαιώνουν²¹.

Θέλω να πιστεύω ότι, θα μπορούσαμε να ζήσουμε και χωρίς αιωνόβιους στη φυλακή χωρίς να κινδυνεύουμε, εμείς και η κοινωνία μας, περισσότερο. Αυτό είναι ζήτημα πολιτικής βούλησης, στάσης της κοινωνίας μας και ευαισθητοποίησης της “Κοινής Γνώμης”. Λιγότερες προκαταλήψεις και λιγότεροι στιγματισμοί και χαρακτηρισμοί και περισσότερη ανθρωπιά και κατανόηση, για τα άτομα αυτά, ίσως συνέβαλαν αποφασιστικά στην άμβλυνση του φόβου που ούτως ή άλλως υπάρχει από το βιολογικό γήρας στην ηλικία αυτή²².

Σημειώσεις - Παραπομπές

- 1) Με τον όρο “γεροντολογική εγκληματικότητα” υποδηλώνεται ο αντίστοιχος γερμανικός όρος “Alterskriminalität”.
- 2) Η μελέτη της “εγκληματικότητας ατόμων προχωρημένης ηλικίας” χωρίς καθορισμένα ηλικιακά όρια προτείνεται και από τον Johannes Feest. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται εδώ για την απόδοση στα Ελληνικά του γερμανικού όρου “Kriminalität der alternden Menschen”. Βλέπε: Feest Johannes: Alterskriminalität. Περιέχεται στο: Kaiser G./Kerner, H.-J./Sack, F./Schellhoss, H. (Hrsg.): Kleines Kriminologisches Wörterbuch. C.F. Müller, Juristischer Verlag, Heiderberg 1985, σελ. 14-18.
- 3) Περιέχεται στο: Kress, Brigitta: Sexualität: Lebenslaenglich. Άρθρο στο περιοδικό: Psychologie Heute, Σεπτέμβριος 1979 σελ. 54-61, εδώ σελ. 60.
- 4) Σύγκρινε: Lehr, Ursula: “60 Jahre und mehr...”. Περιέχεται στο: Beitrage aus der bevölkerungswissenschaftlichen Forschung: Festschrift für Hermann Schubnell. Rupp, S./Schwarz, K. (Hrsg.): Schriftenreihe des Bundesinstituts für Bevoelkerungsforschung. Band 11, 1983.
- 5) Βλέπε επίσης σε συνοπτική μορφή: Zerner, Jutta M.: Alt Werden. Περιέχεται στο περιοδικό Psychologie Heute, Νοέμβριος 1984 σελ. 39-47 εδώ σελ. 42.
- 6) Ας μου επιτραπεί σ’ αυτό εδώ το σημείο να αναφερθώ σε ένα μόνο γεγονός που ίσως είναι καθοριστικό για την ερμηνεία της συμπεριφοράς των προχωρημένης ηλικίας σήμερα ανθρώπων στην Ελλάδα.

Πρόκειται για τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο καθώς επίσης και τον εμφύλιο. Για τις τραυματικές επιπτώσεις αυτών των πολέμων στη συμπεριφορά των ατόμων που έλαβαν μέρος σε αυτούς τους πολέμους (ή και άλλους) ή τους έζησαν σαν παιδιά ή έφηβοι δεν ασχολήθηκε δυστυχώς καμία μέχρι σήμερα επιστημονική έρευνα.

7) Εδώ πρόκειται για την λεγόμενη "Disengagement - Theorie".

8) Πρόκειται για την "Aktivitäts - Theorie" η οποία βρίσκεται στον αντίποδα της προηγούμενης θεωρίας της παραίτησης και η οποία συνεχώς κερδίζει έδαφος όπως αποδεικνύουν σχετικές έρευνες. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε: Zerner, Jutta M.: Alt Werden. Οπου παραπάνω.

9) Αυτά υποστηρίζει ο αμερικανός επιστήμονας της κοινωνικής ιατρικής Erdmann PALMORE. Περιέχεται στο: Zerner, Jutta M.: Alt Werden. Οπου παραπάνω σελ. 47 όπου και σχετική βιβλιογραφία.

10) Σύγκρινε: Feest, Johannes: Alterskriminalität. Οπου παραπάνω σελ. 14.

11) Στο ίδιο σελ. 14.

12) Βλέπε: Exner, F.: Kriminologie, 3. Auflage, Berlin κ.α. 1949.

13) Πρόκειται για την απόδοση στα ελληνικά του γερμανικού όρου "Kriminalität der Schwäche". Σ' αυτή την ιδιότητα της μειωμένης σωματικής δύναμης στηρίζεται η παραδοσιακή εγκληματολογία για να ερμηνεύσει την εγκληματικότητα των γυναικών που είναι μικρότερη αυτής των ανδρών κυρίως σε αδικήματα σωματικής βίας παραβλέποντας τους κοινωνικούς παράγοντες.

14) Και η σεξουαλικότητα των ατόμων προχωρημένης ηλικίας δεν είναι μειωμένη παρ' όλες τις αντίθετες απόψεις και προκαταλήψεις που κυριαρχούν σχετικά μ' αυτό το θέμα. Και τούτο γιατί η σεξουαλικότητα σχετίζεται με φυσιολογική (σωματική) δύναμη και ταυτίζεται με την απόδοση.

Σχετικά μ' αυτό βλέπε: Kress, Brigitta: Sexualität: Lebenslaenglich. Οπου παραπάνω. Καθώς επίσης: Dane, Eva: Vom Doppelstandard des Alterns. Περιέχεται στο περιοδικό Psychologie Heute, Σεπτέμβριος 1985 σελ. 52-59 όπου και σχετική βιβλιογραφία.

15) Βλέπε Feest, Johannes: Alterskriminalität. Οπου παραπάνω σελ. 15.

16) Σε αντίθεση με την εγκληματικότητα των ατόμων προχωρημένης ηλικίας η εγκληματικότητα της ηλικίας 45-59 ετών κυμαίνεται σε ποσοστό 23 με 24,5 τοις εκατό κατά έτος σε σχέση με την γενική εγκληματικότητα όλων των ηλικιών. Βλέπε ΕΣΥΕ. Στατιστική της Δικαιοσύνης έτους 1983, 1984, 1985. Αθήνα 1985, 1986, 1988 αντιστοίχως.

17) Πέρα από το γεγονός ότι η εγκληματικότητα της κατηγορίας αυτής δεν αποτελεί "δημόσιο κίνδυνο" δεν υπάρχουν και οι απαραίτητοι οικονομικοί πόροι προς διάθεση.

18) Βλέπε: Albrecht, H.-J./Dernkel, F.: Die vergessene Minderheit - Alte Menschen als Straftaeter. Περιέχεται στο: Zeitschrift Fuer Gerontologie, 14, 1981 σελ. 259-271.

19) Ακόμη και στα αδικήματα της παιδοφιλίας, τα οποία θεωρούνται σαν τυπικά αδικήματα της ηλικίας 60 ετών και άνω υποαντιπροσωπεύονται με ποσοστό 7% στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Βλέπε: Feest, Johannes: Alterskriminalität. Οπου παραπάνω σελ. 16 καθώς επίσης: Koerner, H.: Sexualkriminalität im Alter, Stuttgart 1977.

20) Feest, Johannes: Alterskriminalität όπου παραπάνω σελ. 16 έπεται.

21) Στο ίδιο σελ. 17.

22) Πρόκειται για τον φόβο και το θάνατο. Σχετικά με αυτό βλέπε: Τσαλίκογλου Φωτεινή: Γηραιά: Η πρόκληση των μύθων. Περιέχεται στο περιοδικό "ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ". Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών.

Εκδοση του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος, έτος 4ο Τεύχος 11ο Αθήνα 1988 σελ. 49-55.

Ισως αποτελεί εξαίρεση η εκμυστήρευση του Carl Rogers (ιδρυτή της σχολής της προσωποκεντρικής θεραπείας ή ψυχοθεραπείας της συνομιλίας) όταν στα 75 του χρόνια “εξομολογείται” ότι είναι ανοιχτός για το θάνατο και αυτή την τελευταία εμπειρία και ότι θα είναι έτσι όπως πρέπει να είναι το τέλος ή η συνέχεια της ζωής, πιστεύοντας ακόμη ότι θα επαληθευθεί και μια πρόγνωση που έγινε όταν ήταν ακόμη παιδί, ότι δηλαδή θα πεθάνει νέος. Αυτό γράφει, αληθεύει, με άλλο όμως νόημα, γιατί βιολογικά δεν επαληθεύτηκε. “Δεν θα γεράσω. Θα πεθάνω νέος”. Βλέπε σχετικά: Rogers Carl: Der Alter Mann und das Wachstum. Περιέχεται στο περιοδικό: Psychologie Heute, Οκτώβριος 1981, σελ. 82-87 εδώ σελ. 87.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Albrecht, H.-J./Duenkel, F.: Die vergessene Minderheit - Alte Menschen als Straftäter. In: Zeitschrift für Gerontologie, 14, 1981 S. 259-271.
2. Dane Eva: Vom Doppelstandard des Alterns. In: Psychologie Heute. Nr. 9/1985 S. 52-59.
3. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ): Στατιστική της Δικαιοσύνης Έτους 1983, Αθήνα 1985.
4. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ): Στατιστική της Δικαιοσύνης Έτους 1984, Αθήνα 1986.
5. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ): Στατιστική της Δικαιοσύνης 1985, Αθήνα 1988.
6. Exner, F. Kriminologie, 3. Auflage, Berlin u.a. 1949.
7. Feest Johannes: Alterskriminalität. In: Kaiser, G./Kerner, H.-J/Sack, F./Schellhoss, H. (Hrsg.): Kleines Kriminologisches Wörterbuch. C.F. Müller, Juristischer Verlag, Heidelberg 1985, S. 14-18.
8. Kress, Brigitta: Sexualität: Lebenslaeglich. In: Psychologie Heute, Nr. 9/1979, S. 54-61.
9. Lehr, Ursula: “60 Jahre und mehr...”. In: Beiträge aus der bevölkerungswissenschaftlichen Forschung: Festschrift für Hermann Schubnell. Schriftenreihe des Bundesinstituts für Bevölkerungsforschung. Band 11, 1983.
10. Rogers, Carl: Der Alte Mann und das Wachstum. In: Psychologie Heute, Nr. 10/1981, S. 82-87.
11. Τσαλίκογλου, Φωτεινή: Γηρατειά: Η πρόκληση των μύθων. Περιέχεται στο περιοδικό Κοινωνική Εργασία. Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών. Εκδοση του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος, Έτος 4ο τεύχος 11ο, Αθήνα 1988, σελ. 49-55.
12. Zerner Jutta M.: Alt werden. In: Psychologie Heute Nr. 11/1984, S. 39-47.

